

джувати ті часи і — що найважливіше — завдяки тій перспективі виробити синтетичний суцільний образ тих подій, а враз із тим при відповіднім громадянським наставленні — можемо черпати обома руками досвід із незглибного історичного джерела.

Сьогодні кожний з нас, що хоче докладніше зазнайомитися з тими часами, щоб як слід пізнати передовсім наші недомогання з-перед вісімнадцяти років і джерела нашої тодішньої сили, має значно влекшену працю. Бо коли донедавна доводилося слухно нарікати, що ще не маємо синтетичної історії наших визвольних змагань, яка була б твердою основою для докладнішого пізнання тих часів, то тепер така історія вже є. Маємо на думці великий історичний твір Василя Кучабського „Westukraine im Kampfe mit Polen und dem Bolschewismus in den Jahren 1918—1923“, виданий тому два роки в Берліні. Ця книжка відповідає цілком усім вимогам модерної історичної науки, її автор визначається в найвищій мірі всіма квалітетами доброго історика. Тому вважаємо, що це велика необхідність видати ту книжку по-українськи, щоб вона стала приступна для ширшого загалу. (Про цей твір була обширна рецензія на сторінках нашого журналу в 1934. р. ч. 8—9.). Тут реферуємо кілька важніших місць, зв'язаних із описом листопадового чину.

...Коли українці своїм актом першого листопаду випередили поляків, ці останні, не застановляючись багато, вхопили за зброю. Так реагував польський національний темперамент. Натомість темперамент українців був дещо інший: його загальною рисою була пасивність. Розмах національних почувань гамувала своєрідна національна ідеологія, що виросла на підставах старих демократичних уявлень про справедливість і братерство між народами. Тому й становище українців до Польщі було назагал пасивне. Поляки могли собі на своїй території збудувати державу навіть дуже могутню — тим не турбувались українці зовсім, це було для них навіть побажане, бо відповідало їх абстрактним принципам про самовизначення народів. Що бувають ситуації, коли успіхи одного народу означають неминуче загрозу другому народу, цього українці не могли поняти. А тодішня неминуча конечність польсько-української розправи видавалась їм тільки вислідом польської заїлості (Bösartigkeit). Їм бракувало передумов для всякого героїчного способу ведення війни, а саме живого відчуття того, що доля народів рішається на десятки, а то й сотки літ у великих моментах найвищого напруження сил. А таким моментом була збройна українсько-польська розправа і змагання за Львів.

Інакше було в поляків. Вони почували себе панівною нацією. Реставрація польської держави це було для них передовсім панування і могутність. У них без порівняння більше, як в українців, діяла сильна воля вдержатись навіть проти цілого світу, і навіть всупереч цілому світові поконати українців. Ця воля спонукувала їх до найбільшого напняття всіх сил. Польські повстанці у Львові ясно усвідомляли собі, що тепер, або ніколи,

може стати новоповстуюча Польща великою і могутньою, коли польський нарід спроможеться якраз тепер на великі діла. Вони були свідомі того, що розпочали боротьбу на життя і смерть, боротьбу, що не може скінчитись ніяким компромісом, а тільки цілковитим знищенням одного з противників. Оця свідомість вимагала від них якнайбільших зусиль, вона теж уможливлювала їм здобутись на такі зусилля. Українці ж взагалі й не думали про те, що польський виступ у Львові, якщо його зараз не зліквідується, буде початком тяжкої війни Західньої України з цілою Польщею; не пригадалися над тим, що три і пів мільйона (бо не вся східногалицька територія знайшлась під українською владою) галицьких українців могтимуть встоятись перед вісімнадцять мільйоновим народом тільки тоді, якщо здобудуться на справжні героїчні подвиги. Вони щоправда сумлінно сповняли свої обовязки, але їм недоставало того воєнного розмаху, що далеко виходить поза обсяг обовязку і робить якийсь чин героїчним. Різниця в бравурі обох воюючих противників віддзеркалювалась у військовім проводі: по боці поляків рішучий, безоглядний, напрасний капітан Мончинський, що завжди зумів пірвати свої відділи до наступу; по боці українців кілька комендантів один по одному, з яких кожний міг був кермувати пасивною позиційною обороною, але ж тоді положення українців вимагало скорого й насильного наступу, і щераз наступу.

Глибоко всім войовницьким народам закорінений погляд, що про долю народу рішає його власна воля і власний чин як вплив тієї волі, — був далекий і чужий для „Української Національної Ради“, тогочасної еманациї українського народу в Галичині. До того ще серед провідних кругів не було тоді ніодної визначнішої особистости, що була б здібна в тім тяжкім положенні взяти керму в свої руки. Українські політики, звиклі до атмосфери легалізму й певности, серед якої вели вони свої спори з поляками за Австрії, не вміли дивитись як слід на значіння збройної боротьби. І коли польський контрагент уже не був партнером у переговорах перед віденським суперабітром, а став чинником, що самостійно веде війну, то вони не зуміли відповідно поступати у цілком нових для них обставинах. Всі їх політичні кроки були просто протилежні до войовницького світогляду і до решти розкладали воєнну спромогу галицьких українців.

Стратегічне положення польської залоги у Львові було дуже некорисне. Вона була привязана до міста і через те засуджена на пасивність: постановила за всяку ціну якнайдовше видержати, аж прийде підмога з корінної Польщі. Така ситуація приневолювала українську сторону до ось такого стратегічного пляну: українські збройні сили треба було поділити на три групи; одна найсильніша, найрухливіша, кермована особливо крепкою й енергійною рукою, повинна була якнаскоріше відібрати Перемишль, перетяти получение Львова з Зах. Галичиною та твердою ногою стати на кордоні Сяну. Завданням другої групи

було б в офензивних операціях здобути Раву Руську, Ярослав і вдертися на Холмщину. А під Львовом залишити покищо досить сильний „обсерваційний корпус“; він мав би безнастанно непокоїти львівську залозу і привязати її до міста постійною загрозою, що може кожної хвилі вдертися до столиці, та таким чином унеможливити їй якийнебудь більший почин. Одночасно з тією агресивно веденою війною треба було негайно приступити до сформовання в запіллю регулярної резервової армії, щоб з її допомогою найпізніш у січні 1919. зайняти Львів, якщо він доти не скапітулював би, і з усією збройною силою станути над Сяном та в Холмщині, щоб стримати головний наступ польських сил у напрямі Львова. Якщо це було б удалося, тоді скласти у безпосередніх переговорах із поляками точки замирення, що признавали б українцям Львів і цілий край. В протилежному випадку прямувати до якогось приємливого замирення з противником теж у безпосередніх переговорах із ним.

Але ж нема ніякої чистої стратегії. Спосіб ведення війни залежить від того, як влада якогось народу хоче дійти з противником до замирення. А західньо-український політичний провід прямував не до безпосереднього миру з поляками, а тільки до того, щоб Антанта признала право Західньої України до власної національної держави. Отже йому йшло передовсім про те, щоб українське військо захопило якнайбільше східногалицького терену як доказ, що український народ бажає самоозначення. А така політика вже задалегідь вимагала сконцентрувати всю збройну силу на Львів, (який зі стратегічного погляду мав покищо другорядне значіння), щоб здобуттям того міста викликати в кругах Антанти добре вражіння для української справи. Так не осягалось нічого, а навпаки: відобрання Львова відсувалось у майбутнє. Бо успішна кампанія на крилах, під Перемишлем та коло Рави Руської і Ярослава, могла скоріше дати змогу зайняти столицю, як зосередження військової сили довкруги Львова, що його поляки сильно укріпили. Таким чином західньо-українське командування прийшло до помилкового переконання, що ціллю війни є зайняти Львів, а не перемогти поляків. Отаке звуження стратегічних перспектив уже згори відібрало українській стратегії всяку свободу рухів. Привязавшись до тривких польських позицій у Львові, українське командування засуджувало себе на стратегічну дефензиву, бо на обох крилах, де в дійсності вже в першій стадії вирішилась війна, було приневолене тільки боронитися. Галицькі українці вже від самого початку зрезигнували з активно веденої війни, з війни рухомої і залишили противникові всі користі з широко закросної рухомої війни, і всі свої воєнні сили, які кілька місяців були більші від сил поляків, роздробили по цілім фронті. Це була нещаслива помилка українців у самім заложенню війни.

Через хибну концепцію війни українського командування, а саме передовсім здобути терен, повстала тенденція відсунути противника, замість шукати, знайти, вдертися в його ряди і пе-

ремогти, не було тієї волі, що в рукопашнім бою бачить кінцеву мету воєнної акції. Тому в відділах розвинулося пересадне побоювання перед польським проривом або оточенням, чого так дуже вистерігалась австрійська армія у світовій війні. Через те змісл воєнного діяння був більше спрямований на те, щоб хоронити власні становища перед втратами, ніж щоб загрожувати противникові.

Таке військо як Українська Галицька Армія було дуже добрим матеріалом. Але виховати його і перетворити в одностайну цілість, в боєдатну регулярну армію могло тільки одне: великі перемоги в супроводі рішуче й енергійно веденої війни зачіпної, заложеної згідно з великими стратегічними концепціями, під проводом визначних вищих штабів. В такий спосіб перемінили наддніпрянці свої, спершу малоздатні, військові відділи у справжню боєдатну армію. Та галицькі українці зовсім не мали тих концепцій, а вищих полководців, що були б у спроможі перепоїти своїм духом механічно склеєну армію і перетворити її в правильний військовий організм, в початках майже не було, а пізніш було дуже мало.

Рішальна для долі галицької України була відсутність у нас справжньої провідної верстви. Було так не тільки в українців. Та недостача виявилась у всіх народів, що себе по світовій війні „самоозначували“. Демократичне епігонство, яке з героїчними початками демократії не мало зовсім нічого спільного, захопило в Австрії ще перед війною вплив, а по розвалі австро-угорської монархії дірвалось влади при помочі побідної Антанти. Провідна група народу, що вийшла з такого середовища, могла цілком добре, як це зрештою й показує діяльність Української Національної Ради, спромогтися за панівною схемою суспільного й політичного устрою заснувати власну державу в рамках системи для малих народів Антанти. Але тій провідній групі — як і всюди в кругах тієї середньої верстви, що діяла і думала за категоріями напівреволюційними і напівмаломіщанськими — не доставало тієї сили й величі духа, без якої неможливий справжній творчий чин. Тим більш, коли йшло про таке діло як заснування тільки власними силами української держави в дуже непригожих і тяжких обставинах. Всюди на провідних становищах новоповсталих держав заводило на цілій лінії оте демократичне епігонство, коли наставала більша небезпека, чи то коли треба було спромогтись на велике рішення або діло, чи то коли доводилось за всяку ціну переперти якусь справу. Ота обставина, що за десятки літ перед світовою війною не витворилася в Галичині ніяка вища справжня провідна верства, мала злощасні наслідки. Така верства могла була дати тих вищих полководців, що так дуже були потрібні УГАрмії. Місце тієї провідної верстви заняли елементи часто малодушні, паціфістичні. Військова ділянка була для багатьох із них зовсім чужа, а то й інколи неприємлива. З такого середовища і з такої атмосфери не

